

Мені казали: „Ще молодий“!

Від коли прокинулась у мнї свідомість життя, від коли почув я в своїх грудях силу, від коли зрозумів світ сонця, — я почав любити.

Що я любив тоді? О, тоді те не мало межі! Все, що я зустрічав на кожному кроці, до чого міг досягнути своїм молодим, бистрим зором — все я любив.

Я, як дикий, що перший раз побачив вогонь, знайшовся в околицях Бога.

Я не казав, як старші, що вогонь нече, бо моя душа була тоді вогнем.

О бідна, велика душе! Як ти часто мусиш перебувати в тілі корова; як тобі суцтво стає дивити ся на ясний, широкий світ крізь безжурні, скляні коровячі очі!

О бідна, велика душе, що знаєш більше, як те, що вода мокра, що золото — гроші!

Я любив...

Аероліт, блискучі зорі на темнім тлі неба, блискавка, що прорізає чорні громади хмар, величній регіт грому — я любив тоді.

Регіт грому...

О, я певніше зрозумів, чого так неколко сьміється він!.. Я й сам слав свою душу до його — він цілий складається з невдоволених душ...

Слухай! чуєш? Наче вальть ся якась велика будова... Чуєш, як там лящать залізо, торохтять каміння? Чуєш голоси? Лиш вони не плачуть, а сьміють ся... О, як вони неколко сьміються ся!...

Регіт грому!

Земля затихла... Пташина, як куля, поспішає під стріху... Листок аві здригнеть ся... Травка, квіточки витягли до гори голочки і наслухують... Людина, хапаючи свої лахи, хрестячись, ховає їх у хату... Дивись! Чорна безодня над тобою тріснула; земля здригнула ся, похитнулось усе, що обсає землю; в серце тобі наче ніж гострий всадили і обернули. Регіт грому...

Я любив і тому голосно питав і голосно думав про кожну річ, лиш за собою чув голоси: „Молодий — дурний, виросте —

і змінить свій погляд, попечеться на вогні, то й на лід дуть стане!" Мені ставало іноді сумно, але вогонь, що ховала моя душа, нагрівав ще цілу мою істоту — я любив тоді...

Погадав я раз піти до сьвятині, аби навчити ся розуміти початок і кінець тим річам, які його мають. Прийшов і кажу: „Бажаю взяти те, що ви даєте!“ — „Іспит — кажуть — на се є!“ Пішов на іспит, серце мов стискало ся від радості, що я належу до тих, що хочуть брати. Я мало не заплакав, коли побачив „учителя“, чоловіка, що дає. Я тоді любив!... Через три дні мені сказали, що іспиту я не склав. З початку я не міг зрозуміти, що вони кажуть і радісно питав: „Коли можна взяти те, що ви даєте?“ — „Ви іспиту не склали і тому до нас вам ходити не вільно!“ — сказав „письменний“, доглядач тої сьвятині. Я відчув, що в мою прохаючу душу поклали холодний камінь. Я заплакав і крізь сльози бачив, як решта, що бажали взяти, котрі склали іспити, раділа, що з ними не стало ся так, як зі мною. Їх очі вперше провизали мене таким холодом, що я аж здригнув ся. А „письменний“, побачивши мої сльози і гадаючи певно, що плачуть лишень діти, сказав: „Ви ще молодий, встигнете пізнати... Старші лишили ся і то не плачуть“ — додав він і після останніх слів прийняті осміхнули ся холодним сьміхом щасливих. Лиш вогонь відразу зігрів мене, я зрозумів, що і я так сьміяв би ся з другого, як вони сьміяли ся з мене. Я вийшов на вулицю повний сили, наче з цінним скарбом і не дивлячись на те, що чув докола, з уст прийнятих, глум — сьміяв ся в душі горячим сьміхом вогня. Тоді вперше спитав себе: чи не помиляюсь я, що можна любити всіх, чи не буде більше вірним полюбити таку душу, яка зрозуміє тебе і яка пособить тобі досягнути мети, до якої так невпинно поспішаю?

Минуло не мало двів і місяців. Я був наче в чаду, я кохав її, гарну, як ледія, я кохав її, струнку, як тополя. Душа моя завжди співала до неї:

Тай схили головоньку до грудий моїх, моя рибонько, моє сонечко!
Розкажи мені таку казочку, як вітрець розкажує в ніч погідную,
В нічку теплую...

Розкажи мені — я послухаю!

Тай pozwоль мені, моя пташечко любая, зазірнуть в твої очі бистрії,
Тай pozwоль мені косу сплетену вмити фонтанною
Аж до стій пустить...

Тай pozwоль мені, зоре ясная!

Весну попрошу заквітчать тебе; розчесать тебе сонце яснеє;
Колихать тебе вітра в полудня, вітра теплого,
Кучерявого...

Колихать тебе, моя пташечко!

Твоє личенько — хмарка ясная, що соромлячись сонця красного,
Зчервоїє вся і хоронить ся, поспішаючи в шатро синєє,
В глибину небес...

Твоє личенько — хмарка ясная!

Садок чарівний — твоє серденько. Там стежок нема,
Все квітки, трава аксамитная, а на ній роса
Сяє радісно:

Діаментами, сріблом, золотом!

Тай схили головоньку до грудей моїх, моя рибонько, моє сонечко;
Розкажи мені тихо казочку, як вітрець розкажує в ніч погідную,
В нічку теплую...

Розкажи мені — я послухаю!

Так я балакав сердцем, а в голос не важив ся сказати їй про те, що криво в своїй найчистійшій глибині. І як я міг інакше робити? — вона була для мене гармонія, а своїм словом я бояв ся перервати музику.

Було се раз весняним вечером у суботу, коли було чути вечірній давін. Сонце ховало ся за круговид червоне, наче стомляне дорогою, яку воно зробило за цілий день; лани тремтіли золотом; від цілого ряда млинів тягнулись довгі тіни, як постаті черців із простягненими в небо руками. Ще один поцілунок сонця, що одно останнє „бам“ у повітрі — і починаєть ся служба Божа. Чуєш, як усе шепоче довкола тебе дивну молитву; відчуваєш, як квіти кадять із своїх кадильниць і серед синього неба блідо-зелений місяць застиг...

Ми сиділи на перелазі і я, притуливши голову до її коліна, вглядав ся в небо безкрає, — я шукав у ній ті давно минулі дні, але безодня мріла одноманітно і мовчала, як сфінкс. Ще хвиля і служба Божа видко скінчилась. Все повалило на майдан, одноманітна безодня зарухалась живим натовпом, залунали співи... Земля і небо зійшли ся ближче. Вона поклала свою руку мені на плече...

Було се раз весняним вечером у суботу... „Завтра сьвято“, — гадав я — „усе співає, як уміє, і душа моя бажає свій спів прилучити до загальної гармонії“. Я розчинив свою клітку і душа, як пташина, якій се зроблять, трохи зупинилась на порозі, стріпнула крильцями, менш непевности... і вона летить у простір співаючи...

Не знаю, як се стало ся і не йму віри, що вона відказала так до мене, але в вухах усе чую її сьміх і слова: „Ви-ж дитина, ви-ж молодий і багацько разів будете змінити свій погляд“. Холодне „добраніч“ закінчило все...

Була друга весна і то не була, а наближала ся.

Не знаю чи тому, що я не дбав про себе, чи тому, що було холодно і я простудив ся, але лікарь сказав, що в мене сухоти...

Було се раз весняним вечером. Сонце ховалось за круговид червоне, наче стомляне дорогою, яку воно зробило за цілий день. Мійською вулицею, в напрямі кладовища, тягнеть ся повільно погребова процесія.

За тружною гурток людей, що тихо проміж собою балакають. „Скільки він мав літ! — питає якась пані сусідку. „Двайцять чотири, чи пять — не тямлю... Молодий зовсім“. „Ще дитина...“ До розмовників наближаєть ся ще кілька осіб і всюди чути: „Не до часу, молодий“.

Душа моя сьміяла ся: навіть до часу померти не зумів.

Ще один поцілунок сонця, ще одно останнє „бам“ у повітрі і про мене забудуть.

Чернігів, 1906.

